

Joan Coromines, finat el 2 de gener, sempre va assegurar que no servia ni de militar ni de polític, però durant la dictadura de Primo de Rivera, i també durant la guerra del 36-39, va creure arribada l'hora d'agafar les armes.

El filòleg que hauria guanyat la guerra

"Si hagués pogut ser tan bon militar com lingüista s'hauria guanyat la guerra", havia dit alguna vegada Joan Coromines a Max Cahner.

I tot i mantenir-se apartat de la primera línia política, l'eminent filòleg en un moment donat va agafar les armes per fer costat a Francesc Macià, i després sempre va deixar palesa la seva ideologia.

Joan Coromines va viure, de jove, l'ambient universitari. En aquell temps, bullia de catalanisme radical, amb partits com Estat Català i Acció Catalana.

ARXIU

La militància més activa, la inicià de jove. A la universitat en Joan Coromines vivia l'ambient catalanista radical, en plena ebullició els anys vint, abans del cop d'estat de Primo de Rivera. "La radicalització del catalanisme comença abans de la dictadura. Per exemple, l'any 1922 Francesc Macià funda Estat Català. Amb l'arribada de Primo de Rivera les teories dels grups independentistes encara agafen més volada", segons l'historiador Josep Maria Roig Rossich, especialitzat en la dictadura de Primo de Rivera a Catalunya.

El catalanisme s'havia implantat especialment en els ambients acadèmics i universitaris; partits com Estat Català i Acció Catalana hi tenien els principals promotors. Però d'aquest catalanisme n'apareixen, a poc a poc, alguns grups minoritaris, conscients que, tard o d'hora, hauran de resoldre el problema català amb l'ús de les armes.

La pertinença als clubs de tir servia per fer pràctiques, però també per aconseguir munició, car només aquí era possible de comprar bales.

Instrucció militar. Per exemple, sota el patrocini d'intel·lectuals d'Acció Catalana com Nicolau d'Owler i Jaume Aiguadé, un grup de gent amb Miquel Baltà, Jaume Compte i Miquel Badia funden el Servei d'Estudis Militars o Servei d'Entrenament Militar (SEM), amb la intenció d'instruir militarment els joves. En la inauguració d'aquest grup, que durarà fins a la caiguda de Primo de Rivera, l'any 1930, fins i tot hi va assistir l'escriptor Josep Maria de Sagarra. Per Roig Rossich, és natural que, en aquests grups, hi fossin els

intel·lectuals i universitaris, perquè en aquells moments Catalunya tot just si prenia consciència d'ella mateixa: "hi havia un creixement real del catalanisme en tots els ordres, i això ho va estroncar de manera molt brutal la dictadura de Primo de Rivera". L'aspecte cultural va ser acarnissadament reprimat. "És el primer cop que Catalunya viu una dictadura explícitament anticatalana. Ja no era com abans, quan Cambó era a Madrid", explica Joan Rossich.

En Joan Coromines mateix havia confirmat la seva implicació en els fets violents més destacats contra la dictadura: "una colla de joves ens vam oferir a Francesc Macià i a Nicolau d'Owler i tots dos ens van dir que sí, que comencéssim a preparar-nos perquè allò acabaria malament i vindria un dia que ens hauríem de tirar a la muntanya". Aquest grup de Coromines i més colles de joves tenien una implicació dins el SEM en diversos nivells. Per uns es tractava merament d'una reunió esportiva, per les excursions que feien; després hi havia gent com en Coromines o Ferran Cuito que sí que s'entrenaven amb escopetes i fins i tot s'havien fet socis d'un club de tir aristocràtic anomenat Tiro Nacional, i el filòleg era un dels qui més punteria tenia. Segons Roig Rossich, la pertinença a aquests clubs de tir servia per fer pràctiques, però també per aconseguir municions, perquè només aquí era possible comprar-hi bales. Després, "només calia disparar-ne alguna per dissimular i guardar la resta d'arsenal".

Una tercera branca dels qui formaven el SEM i joves d'Estat Català i del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI) no en tenien pas prou amb l'entrenament i creien arribada l'hora de fer accions directes contundents. Aquest grup va fundar l'any 1925 l'organització paramilitar Bandera Negra. El que havia de ser l'atemptat més sonat d'aquest grup, una bomba potent als túnels del Garraf per matar el rei Alfons XIII, va ser descobert i desballestat. De resultes d'això hi hagué moltes detencions que tocaren membres del SEM, l'un d'ells un íntim amic d'en Coromines. En saber-ho, son pare, que havia passat presó i tortura per la condemna injusta del procés de Montjuïc de l'any 1896, el va fer sortir aquella mateixa nit cap a Montpeller.

També a Prats de Molló. Un cop a França degué entrar en contacte, una volta més, amb Francesc Macià, que preparava l'entrada a Catalunya Sud per Prats de Molló a fi de provocar un aixecament armat. En Jaume Miravittles recorda a *El complot de Prats de Molló*, de Ricard Faura, que participants en aquella acció anaven d'excursió amb en Joan Coromines per recollir informació sobre camins i valls per on podrien passar els escamots.

Però Macià va ser traït per un espia italià i la gendarmeria va aturar

ARXIU

Militants d'Estat Català (foto superior) durant la seva estada al Pirineu en els preparatius del Complot de Prats de Molló. Coromines des de França, participava en aquests moviments. Al costat, Pere Coromines (en el centre), pare del filòleg, va influir en gran manera en el pensament polític del fill. La tenacitat i la coherència tant es troben en el pare com en el fill.

l'operatiu militar català. Coromines no fou detingut, i com que no el buscaven va tornar a Catalunya l'any 1929.

Després Coromines reproduirà elements d'aquesta experiència polític-militar amb les milícies de Macià al segon volum de l'*Onomasticon Cataloniae* on, per exemple a l'entrada "Pla d'Ardenya" explica: "altiplanície deserta llavors molt obscura i desconeguda, on les milícies del Dr. Miquel Baltà i Francesc Macià férem exercicis pre-militars en els anys 1924-5 preparant el cop contra el dictador, que no reeixí, a Prats de Molló i Garraf (1926); visitat per mi i un centenar de partidaris del Gran President una vintena de vegades".

De retorn a Barcelona, s'apartà de la militància més activa, tot i que va arribar a fer un discurs polític a la primeria de la República,

però en nom del seu pare, Pere Coromines, massa enfeinat per a fer propaganda electoral.

Per Roig Rossich, Coromines, el seu pare i Macià van ser homes molt coherents, que tot i haver rebut molt van continuar lluitant, sempre a primera línia.

Joan Coromines torna a agafar les armes per darrer cop durant la guerra del 36-39. De primer a Madrid i després al Regiment Pirinenc número 1 de la Generalitat de Catalunya, on s'allistà de voluntari amb el seu germà Jordi. Marc-Aureli Vila era llavors oficial jurídic d'aquell regiment i recorda que Coromines era difícil de tractar i que mai no va voler acceptar un ascens. Vila, que va assabentar-se de la mort del filòleg quan era a Caracas per un reportatge de la televisió veneçolana, recorda especialment el caràcter polític d'en Coromines: "l'O-

Miquel Badia (baix) fou un dels implicats en l'atemptat contra Alfons XIII. De resultes de les detencions per aquest fet Coromines viu el primer exili. El filòleg (dalt) va exposar la seva ideologia i les seves experiències polítiques en obres com *L'Onomasticon* i el *Diccionari etimològic*.

ARXIU

"Fóra vital per als catalans d'imitar [el procedir de Ghandi], puix que tenim el seny de no usar bombes ni pistoles per aconseguir la llibertat."

onomasticon mateix és el que assenyala més la presència històrica d'una nació. És una obra molt política, política amb majúscules".

Combat des de l'exili. Ja des de l'exili, i juntament amb la seva activitat científica, Coromines va continuar abonant els grups d'oposició al règim franquista. L'any 52, ensems amb deu professors catalans exiliats, signa una denúncia davant la UNESCO contra el "genocidi" a què és sotmès el poble català. Les seves posicions polítiques continuaran amb el seu retorn a Catalunya. L'any 53, durant el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica torna a criticar la dictadura franquista. Per

aquest fet de poc que no el detenen, però reeixí a sortir del país i des de llavors ja va venir sempre amb nacionalitat nord-americana.

L'any 67 participa en un homenatge al president del IEC, Jordi Rubió, i juntament amb diversos intel·lectuals catalans és detingut per la policia i passa dos dies empresonat. Aquest fet va tenir un gran ressò internacional, explica Josep Benet, llavors advocat de Coromines. "Finalment el jutge va deixar anar la majoria dels detinguts, però l'endemà van anar a buscar en Coromines. Com que tenia passaport nord-americà només el van poder dur a la fornera". Benet recorda que "aquesta situació era desesperant per a ell".

La seva preocupació lingüística, com fa poc recordava Jordi Carbonell, va lligada amb el seu amor i defensa de la pàtria. Aquesta actitud conseqüent es mantindrà sempre ferma en Joan Coromines fins i tot quan l'any 1989 ha d'acceptar el Premio Nacional de les lletres espanyoles per poder sufragar la producció de *Onomasticon*, però retreu amb duresa a qui llavors era ministre de Cultura, Jorge Semprún, la situació del català.

O tot o res. Coromines es va mantenir sempre fidel a les seves idees. Fins i tot explicava que, aquests darrers anys, li havien dit de fer la part de *Onomasticon* corresponent al Principat, i que si hi era a temps fes la resta dels Països Catalans, però en Coromines sempre rebutjà amb contundència fulminant aquestes proposicions, bo i dient que tractaria igual tot el territori.

Joan Coromines però no s'immutava per les crítiques. Igual que en el seu treball lingüístic, deixava anar les seves opinions i es mantingué tenaç en les seves coses. D'aquest lligam entre feina i ideologia, en van plenes les seves obres. N'és un exemple ben il·lustratiu el que recull Joan Solà al llibre *Joan Coromines. 90 anys* editat per Curial, el qual destaca el mot *satiàgraha*, terme no català que Coromines introdueix al *Diccionari etimològic* per expressar la visió política de la seva maduresa: "'desobediència civil, resistència cívica', del sànscrit (...). Procedir que posà en marxa la Índia el 1919 sota la direcció de Gandhi i Nehru. I que fóra vital per als catalans d'imitar, puix que tenim el seny de no usar bombes ni pistoles per aconseguir la llibertat o una autonomia que sigui... autònoma i no ònoma. (*DECat*, VII. 717b1; ací Coromines oposa autonomia autèntica, *autònoma*, a mera nominalitat, *ònoma*.). Igual que el seu pare, va treballar, convençut i conseqüent, fins al darrer alè. El seu triomf més gran és el d'haver acabat la seva obra.

Oriol Cortacans